

Položaj žena u radikalnim islamskim zemljama.

Vukić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:051014>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Ana Vukić

**POLOŽAJ ŽENA U RADIKALNIM
ISLAMSKIM ZEMLJAMA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ANA VUKIĆ

**POLOŽAJ ŽENA U RADIKALNIM
ISLAMSKIM ZEMLJAMA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Stipan Tadić
Sumentor: mag. relig. Petar Bilobrk

Zagreb, 2021.

Sažetak

Cilj ovoga rada je ukazati na probleme i nepovoljan položaj s kojima su se žene nosile tijekom povijesti u radikalnim islamskim zemljama, poput Irana, Afganistana ili Saudijske Arabaije. Literatura koja je poslužila za pripremu ovoga završnoga rada su knjige i različiti znanstveni radovi. Neki od značajnih autora koji su pridonijeli završetku ovoga rada su Zilka Spahić – Šiljak, Murtada Mutahheri, Mirza Mešić, Rebeka Anić, Senaid Zajimović i drugi. Rad je teorijske prirode, pisan na temelju tuđih interpretacija *Kur'ana* i proučavatelja islamske zajednice, njihove vjere i statusa žena, točnije njihovih prava.

Ključne riječi

Islam, religija, položaj i prava žena, Iran, žena Istoka, žena Zapada

Abstract

The aim of this paper is to point out the problems and disadvantages that women have faced throughout history in radical Islamic countries, such as Iran, Afghanistan, or Saudi Arabia. The literature that served for the preparation of this final paper are books and various scientific papers. Some of the significant authors who contributed to the completion of this paper are Zilka Spahić - Šiljak, Murtada Mutahheri, Mirza Mešić, Rebeka Anić, Senaid Zajimović and others. The work is of a theoretical nature, written on the basis of other people's interpretations of the *Qur'an* and scholars of the Islamic community, their religion and the status of women, more precisely their rights.

Keywords

Islam, religion, position and rights of women, Iran, woman of East, woman of West

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pojam religije	2
2.1. Islam	2
3. Prava žena u islamskoj zajednici	3
3.1. Bračni život.....	4
3.2. Obrazovanje žena u islamu.....	5
3.3. Odijevanje žena u islamu.....	5
4. Položaj žena u islamu tijekom povijesti.....	6
4.1. Predislamska Arabija	6
4.2. Rana islamska zajednica.....	7
4.3. Srednjovjekovni islam	7
4.4. Islam u suvremeno doba	7
4.4.1. Plemenska društva.....	8
4.4.2. Postmoderna društva	8
4.4.3. Islamski feminizam	8
5. Rodne teorije.....	9
5.1. Teorija podređenosti	9
5.2. Teorija komplementarnosti.....	9
5.3. Teorija egalitarnosti.....	10
6. Žena u islamu u odnosu na ženu sa Zapada	10
7. Emancipacija žena u islamu.....	11
7.1. Konzervativna misao	12
7.2. Suvremena misao.....	12
7.3. Modernistička misao.....	13
8. Iran kao primjer radikalne islamske zemlje	13

9. Zaključak.....	15
10. Literatura	16

1. Uvod

Tema ovoga završnoga rada je položaj i status žena u radikalnim islamskim zajednicama. Ovim radom želim ukazati na još uvijek postojeće probleme u smislu nemogućnosti iskorištavanja ženinih prava, koja su im propisana zakonom u *Kur'anu*, muslimanskoj Svetoj Knjizi. Mnogo je nedostataka u interpretiranju njihova zakona iz razloga što je vrlo mali broj žena koji ga tumače. Uglavnom su to muškarci pa iz njihove perspektive žene žive u skladu sa svojim pravima i nisu inferiornije u odnosu na njih. Prikazat će se razvoj ženine slobode tijekom povijesti, od predislamske Arabije, preko pojave islama pa sve do danas. Također će se usporediti žena Istoka sa ženom Zapada i njihove obitelji te će se iz njihove perspektive ukazati na probleme i nedostatke zapadnjačke kulture i civilizacije. Osvrnut ću se i na odijevanje koje nailazi na mnoge kritike, koje se onda nadovezuje i na seksualnost, odnosno ženinu čednost i čistoću kao jednog od glavnih pravila njihove religije.

Literatura koja je najviše pridonijela ovome radu je knjiga „*Islam iznutra*“ Mirze Mešića, „*Prava žene u islamu*“ Murtade Mutahherija, zatim znanstveni rad Karla Brunovića „*Položaj žena u islamu: suodnos kulture i religije*“ te diplomski rad Amande Jurić „*Lik žene u islamu*“ i mnoga druga.

2. Pojam religije

Pojam religije se definira kao sustav vjerovanja i etičkih vrijednosti kojima čovjek izražava svoj odnos prema svetomu, koji se onda objektivira u riječi, odnosno molitvu i religijskim obredima te klanjanju i štovanju kao odraz religioznosti (Zrinščak, S., 2007). Svaka religija mora proći tri faze: prva je eksteriorizacija i odnosi se na iskustvo vezano za vanjske pojave, zatim objektivacija kao faza institucionaliziranja u dogmama, obredima i religijskim ustanovama i posljednja je faza interiorizacija u kojoj postaje unutarnja religija. Ona se, također, sastoji od tri sastavnice: ono prema čemu se članovi religijske zajednice usmjeravaju, što im je vrhovna vrijednost, što štuju i čemu se klanjaju, nadalje, etičko – egzistencijalna jezgra, religiozno iskustvo, doživljaj svetoga te hijerarhijska verbalna, ritualna, prostorna, vremenska, predmetna simbolizacija kojom se iskustvo svetoga objektivira u ustanovi u društvu i kulturi (Zrinščak, S., 2007).

Religijom se bavi i sociologija kao posebnom znanstvenom disciplinom proučavajući sociološke aspekte fenomena religije i religioznosti te njezinoga utjecaja i odnosa na društvo. Iz sociološkog aspekta, religija je skup simbola koji izazivaju osjećaje obožavanja i strahopoštovanja koji su povezani s obredima i ceremonijama u kojima sudjeluje zajednica vjernika. Tipovi religija kreću se od supernaturalizma, animizma, teizma koji se dijeli na politeizam i monoteizam. Sociolozi koji su se bavili pojmom religije su August Comte, Max Weber, Emile Durkheim (Zrinščak, S., 2007).

2.1. Islam

Islam je religija koja označava potpunu, svjesnu, voljnu, aktivnu pokornost *Allahu*, kojega se slavi kao jednoga i apsolutnoga Stvoritelja, odnosno Boga (Mešić, M., 2010). Sljedbenici ove religije pokorno slijede Božju riječ zapisanu u njihovoj svetoj knjizi *Kur'anu*, a prvi koji ju je tumačio bio je posljednji Poslanik Muhammed. Za njih je ispravan život, život u miru i slozi, onaj koji slijedi *Allahove* zakone, koji se primjenjuju u javnoj, društvenoj i privatnoj sferi. Smatra se da je islam nastao objavom *Kur'ana*, međutim, on svoje korijene ima u Abrahamovskoj vjeri, dakle vjera u jednoga Boga koji je Stvoritelj svega svijeta te u *Adema* kao prvoga čovjeka, a time i prvoga poslanika. To dokazuje sljedeći citat:

„On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nuhu/Noi i ono što objavljujemo tebi (Muhammede), i ono što smo naredili Ibrahimu/Abrahamu i Musau/Mojsiju i Isau/Isusu: ‘Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!’ Teško je onima koji Allahu druge ravnim smatraju da se tvome pozivu odazovu.

Allah odabire za Svoju vjeru onoga koga On hoće i upućuje u nju onoga ko Mu se iskreno obrati.“ (*Eš-Šura*, 13).

Temelj ove religije je vjera u samo jednoga Boga (*Allaha*) kao Stvoritelja neba i zemlje, a najvažnije je da drugih božanstava nema i ne smije ih se zazivati jer će *Allah* sve oprostiti osim toga grijeha. Vjernici vjeruju da je Muhammed obnovitelj njihove religije koja je, prema tumačenju *Kur'ana*, postojala od samoga početka. Oni se nazivaju muslimanima, dakle musliman je svaka osoba koja prihvaća zakone dane od Boga, tzv. *šerijat* i svoj život provode u življenju svoje vjere i podređujući se *Allahu*. Budući da se dijete priznaje po ocu, ono može biti musliman samo ako je i njegov otac te vjeroispovjesti. Dok muškarac smije biti u ljubavnoj vezi s nemuslimankom, ženama je to zabranjeno (Mešić, M., 2010.)

3. Prava žena u islamskoj zajednici

Zilka Spahić- Šiljak u svojoj knjizi „*Žene, religija i politika: analiza utjecaja interpretativnog religijskog nasljeđa judaizma, kršćanstva i islama na angažman žene u javnom životu i politici u BiH*“ (2007.) ističe kako se podržava *pro-life* politika kojom se veliča uloga žene kao majke i supruge, ali ju istovremeno isključuje iz sfere javnoga života. Takva degradacija i marginalizacija žene potječe iz patrijarhalne tradicije i maskuline ideologije.

„Interpretativno je religijsko nasljeđe monoteističkih tradicija judaizma, kršćanstva i islama, isprepletano sa patrijarhalnim kulturnim nasljeđem, u velikoj mjeri utječe na status žene u javnom životu i politici, osporavajući joj pravo i mogućnost da ravnopravno sudjeluje u javnoj sferi djelovanja, a posebno na pozicijama odlučivanja.“ (Spahić – Šiljak, Z., 2007:317).

Odbacuje se svaka mogućnost njezinoga vodstva van obitelji, aludirajući na njezinu nesposobnost, stoga će „...propasti svaki narod koji vlast povjeri ženi...“ (Spahić – Šiljak, Z., 2007:120).

Senaid Zajimović (1996.) približava položaj žene prije pojave islama, opisivajući ju kao običan predmet i sve drugo što služi muškarcu. Isto tako, iskorištavana isključivo kao spol jer nije imala drugoga statusa. U bračnoj zajednici nije bilo morala, mogao je postojati neograničeni broj partnera, a u nekim je slučajevima dolazilo i do incesta. Pojavom islama stanje se značajno mijenja. Za početak, zabranjeno je ubijanje ženske djece, zatim je ukinuta poliandrija, a poligamija ograničena, ženi se dodjeljuje status i prava, prvenstveno na privatno vlasništvo, a zatim i na obrazovanje. Žena je postala ljudsko biće, nije više rob muškarcu. (Zajimović, S., 1996).

Mirza Mešić (2010.) naglašava da se pojam slobode znatno razlikuje na Istoku i na Zapadu. U Islamu je žena slobodna, no njezina je dužnost život posvetiti vjeri i *Allahu* te živjeti po njegovim zakonima. Žena i muškarac nisu i ne mogu biti jednaki jer se njihove uloge razlikuju prema njihovim sposobnostima, ali to ne znači da nisu na jednakom položaju. Oni su ovisni jedno o drugome i međusobno se nadopunjavaju. (Mešić, M., 2010).

Amanda Jurić u svome diplomskom radu (2017:33-34,44) ističe kao jedan od glavnih nedostataka ženine slobode da uglavnom muškarci tumače njihova prava, dakle napredak ženinih prava se sagledava iz muškarčeve perspektive. Također, prilikom religijskih dužnosti žena mora biti odvojena od muškarčeva pogleda, stoga bi najbolje bilo da ona molitvu predvodi samo u svojoj kući. U islamu je zabranjeno javno pokazivati svoje osjećaje jer su oni čovjekova slabost. (Jurić, A., 2017:33-34.44).

3.1. Bračni život

Mirza Mešić (2010.) naglašava kako se u braku najbolje jačaju moralnost i duhovnost, stoga je bludnost jedan od najvećih grijeha u islamu. Poslanik Muhammed savjetuje muškarce i žene da u brak ulaze iz poštovanja prema *Allahu* te da tako svoj život ispunjavaju vjerom, duhom i moralom. Ljepota je prolazna i može odvesti muškarca u pogrešnom smjeru te ju iz tog razloga ne treba uzimati kao opravdani razlog za sklapanje braka.

„Brak je vjersko – pravni akt između muškarca i žene na neodređeno vrijeme, koji se sklapa u prisutnosti i svjedočenjem pouzdanih svjedoka uz preuzimanje točno utvrđenih obveza i prava koji osiguravaju njegovu zakonitost i javnost, kako bi se, među ostalim, legalizirao i seksualni čin.“ (Mešić, M., 2010).

Islam i u kontekstu braka kritizira Zapadnoga čovjeka tvrdeći da njihova prividna sloboda obezvjeđuje brak, što dovodi do destrukcije obitelji. Svaka muslimanka ima pravo na svoje predbračne uvjete, na razvod, vlastitu imovinu i zabranu poligamije. U slučaju da u braku vlada nesklad, nakon svakog pokušaja pomirenja i harmonije među supružnicima, može doći do rastave, koju je Muhammed definirao kao „*Allahu* najmrže dopušteno djelo“ (Mešić, M., 2010.). Rastavljeni partneri imaju pravo na ponovno sklapanje braka. Nakon toga procesa, žena ima pravo na svoje osiguranje, odnosno na ugovorenu isplatu supruga, tzv. *mehr*, osim ako ona ne odluči drukčije. Nepovoljnu položaju žena u islamu svjedoči i *šerijatsko pravo* da muškarac smije ući u bračnu zajednicu s nemuslimankom, pri čemu ona mijenja svoju vjeru, dok žena za muža ne smije uzeti nemuslimana jer se ona tako okreće od *Allaha*. Isto tako, žena, za razliku od muškarca, mora biti čista u seksualnom smislu, odnosno nevina. Kada se govori o

zadovoljenju seksualnih potreba, misli se isključivo na muškarčeve, koje je žena dužna zadovoljiti, osim kada je spriječena zbog menstrualnog ciklusa. (Mešić, M., 2010.).

Iako je u islamu poligamija dopuštena, *Kur'an* ju ograničava:

„Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom...“ (*Al Kur'an*, 3). Međutim, kaže i da: „Vi ne možete potpuno jednako postupati prema ženama svojim ma koliko to željeli.“ (*Al Kur'an*, 4:129).

3.2. *Obrazovanje žena u islamu*

Muškarac i žena su po mnogočemu jednaki pa tako i po pravu na obrazovanje. Ono se, čak, smatra i vjerskom dužnošću koju bi i žena trebala ispunjavati. Jedna od najobrazovanijih muslimanki, isticala se druga Muhammedova supruga Aiša. Senaid Zajimović (1996:34-38) ističe kako je žena djelovala u većini gospodarskih djelatnosti, u vrijeme kada je islam bio nositelj kulture, no njegovim nazadovanjem, točnije Muhammedovom smrću, žena je postala degradirana, isključena iz javne sfere te su joj ukinuta i poneka prava koja su propisana u *Kur'anu*. Zanimajući *Allahove* zakone, zapostavlja se i misao da je žena neophodna u određenim poslovima. Tako S. Zajimović (1996:36-37) navodi primjer medicine, preciznije ginekologije jer je muškarcima zabranjeno gledati tuđe žene. Zatim, ona je korisnija i u odgojno – obrazovnim svrhama zato što muškarac nije podoban o svemu izučavati, žena neke stvari zna i razumije malo bolje. Ipak se toliko veliča njezina uloga majke i odgajateljice. Ako se žena i odluči raditi, odnosno zaposliti se, ona mora biti okružena ženama da ne bi privlačila muškarčevu pozornost. „Zapošljavanje žena nije zabranjeno sve dok obavljanje posla ne utječe i ne dovodi u pitanje obiteljske obveze žene.“ (Jurić, A., 2017:39).

3.3. *Odijevanje žena u islamu*

Jedna od najvećih upućenih kritika Zapada prema Istoku je odijevanje žena, u smislu kršenja ljudskih prava. U islamskoj religiji veliku važnost ima tijelo. Jednako kao i žene, i muškarci su obavezni voditi brigu o svome tijelu, odnosno prikladnom ga odjećom prikrivati. No, veći se naglasak stavlja na ženu, njezinu čednost i čistoću njezinoga tijela. Tako *Allah* kaže:

„[...] neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje, i neka vela svoja spuste na grudi svoje; neka ukrase svoje ne pokazuju drugima.“ (*Kur'an*, 24:31).

Pokazivanje svoga tijela može navesti na jedan od najtežih grijeha islamske vjeroispovijesti, a to je blud. Pokrivanjem većeg dijela svoga tijela, žena ne samo da ga čuva, nego i poštiva

islamsku vjeru, tradiciju i kulturu. Postoje tri vrste vela kojima se žena pokriva. Najrigoroznije pokrivalo je *burka* koje pokriva, ne samo cijelo lice, nego ima i čipku preko očiju. Veo koji pokriva cijelo lice, ali ostavlja otvoren prostor za oči je *nikab* i *hidžab* ostavlja otkrivenim cijelo ženino lice. U nekim islamskim dijelovima se zahtjeva da žena pokriva, uz lice, i ruke i stopala. Smatra se da žena koja odbaci nositi veo, automatski krši *šerijatske zakone* i time se suprotstavlja i nepoštuje *Allaha*. U islamu se ne naglašava ženino tijelo, nego njezina duša (Jurić, A., 2017:27).

4. Položaj žena u islamu tijekom povijesti

Nepovoljan položaj žena u islamskim zajednicama potječe iz pogrešnih tumačenja izvornih islamskih načela ili njihovih nerazlikovanja od onih kulturnih. Tijekom povijesnog razvoja islamske zajednice, ženska se prava ne razvijaju usporedno, nego stagniraju. Politika preuzima glavnu riječ i uzima religiju pod svoje, stoga se žene izdvaja iz javne sfere. Ključnu ulogu u želji za promjenom položaja žene u društvu je imala zapadna kultura. Razvoj položaja žena u islamu prati se tijekom četiri razdoblja: preislamska Arabija, rana islamska zajednica, srednjovjekovni islam, suvremeno doba, koje se zatim dijeli na plemenska društva, postmoderna te islamske feministkinje.

4.1. Preislamska Arabija

Razdoblje prije pojave islamske zajednice, tzv. preislamska Arabija je 'doba neznanja' budući da je položaj žena tada bio, u najmanju ruku, nepovoljan. Žene nisu imale nikakva prava, a prema njima se odnosilo, u najmanju ruku, kao prema objektima. Unatoč njihovoj reproduktivnoj funkciji, bile su bića niže vrijednosti. Najekstremniji oblik i prikaz nepoštovanja, potlačenosti, degradiranosti i umanjivanja ženine vrijednosti bilo je čedomorstvo, isključivo tek rođenih djevojčica zakopavanjem u zemlju (Brunović, K., 2017:764). „I kad se nekome od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten, krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena; da li ovako prezrena da je u zemlju zarovi?“ (*Kur'an, En-Nahl*, 58-59). Ipak, to je razdoblje u kojemu vlada matrijarhat jer je žena mogla biti slavljena jedino kao majka. Isto tako, u određenim je plemenima nasljedstvo bilo matrilinearno. Ovo je doba koje je slabo potkovano povijesnim činjenicama, stoga se zaključci izvode iz interpretacija narednih naraštaja, točnije nasljednika (Brunović, K., 2017:764-766).

4.2. Rana islamska zajednica

U ovome razdoblju, na temelju kur'anske objave, žene dobivaju određena prava u braku, zatim prava koja se odnose na njihovu imovinu i zabranjuje se čedomorstvo. Prema Karlu Brunoviću (2017:766), položaj žena u ovome dobu proizlazi iz islamskog egalitarizma i predislamskog matrijarhalnog nasljeđa. U islamskoj su zajednici muškarac i žena jednaki u duhovnome smislu iz razloga, što je njima Bog, dakle vjera na prvome mjestu, a ne biološka razlika između muškoga i ženskoga. U Muhammedovo vrijeme, žene su aktivno sudjelovale u izgradnji islamskoga stava i težile za ravnopravnošću budući da su muško i žensko stvoreni iz iste materije. Pravi i prvi primjer takvoga stava je Muhammedova udovica Hatidža koja je gradila svoj stav i podržavala afirmaciju ženskih prava, no nije se suprotstavljala svome suprugu, nego ga je podržavala. Veliku je ulogu imala i njihova kći Fatima. Njezina je nasljednica Ajša, Muhammedova druga supruga. Nadalje, žene su uz muškarce smjele sudjelovati u vjerskim obredima i svečanostima, a u Muhammedovo doba se pojavljuje i prvi ženski *imam*, no smije djelovati samo među ženama. Međutim, dominacija muškarca počinje u poslijeratnom periodu i nakon Muhammedove smrti (Brunović, K., 2017:766-768).

4.3. Srednjovjekovni islam

Poslanika Muhammeda nasljeđuje Omer pod čijim vodstvom žene postaju potlačenije i podređenije muškarcu (Brunović, K., 2017:768). Uveo je spolnu segregaciju u džamije i time ograničio vjersku djelatnost žena i tako ih odvojio od muškaraca. Bio je protiv njihove ravnopravnosti. Formiranjem *šerijatskog kanona* počinje vladati patrijarhat, čime dolazi do još veće degradacije i diskriminacije žena u društvu. Karlo Brunović (2017:769) iznosi al – Ghazalijevu izreku koja najbolje opisuje tadašnji položaj žene u obitelji:

„Žena se treba smiješiti kada muž ulazi u kuću; kada izlazi, treba biti tiho. Ukoliko ima hrane, može jesti, ukoliko nema, neka bude tiho.“ (Brunović, K., 2017:769.).

Tako, prema njemu, ženu krasi, uglavnom, loše karakteristike te ih uspoređuje sa životinjama. Također, zabranjeno im je obrazovanje i miješanje s muškarcima u javnosti (Brunović, K., 2017:768-770).

4.4. Islam u suvremeno doba

Nepovoljan položaj u kojemu se nalaze muslimanke rezultat su kulturnih čimbenika, a ne proizlaze isključivo iz korijena islama. Uz to, ne priznaju se ženska prava koja su zapisana u Kur'anu pa se tako zanemaruju prava oko imovine i vlasništva te razvoda braka. Islamska se

društva u suvremeno doba dijele na plemenska, postmoderna i na islamske feministkinje (Brunović, K., 2017:770).

4.4.1. Plemenska društva

Najvažnije načelo plemenskih društava je očuvanje obiteljske časti, točnije čednosti žene, koja se naziva *namus*. (Brunović, K., 2017:770). Bilo kakvo kršenje zahtjeva, koji uključuju moralnu čistoću žene, vjernost, prikladno odijevanje, u slučaju da se želi obrazovati ili razvesti, kažnjava se fizičkim nasiljem od kojih neka završe i smrću. Također se provodi i obrezivanje ženskoga spolnoga organa, za koje nije potvrđeno da je propisano u *Kur'anu*, u svrhu sprječavanja ženinog užitka tijekom spolnoga odnosa, tako da žena ne može kršiti moralne zakone. Ovaj je čin naišao na mnoge osude. Nadalje, u nekim dijelovima Afganistana žene koje su umrljale svoju čast nazivane su pojmom *tor*, u prijevodu crno, te kao takve su izbačene iz plemena, stoga im preostaje izvršiti samoubojstvo (Brunović, K., 2017:772). Status žena u takvim društvima najbolje je opisan Paštunskom izrekom koja glasi: „Za ženu ili kuća ili grob.“ (Brunović, K., 2017:772). Međutim, nasilje se ne uzima kao takvo, nego se smatra tehnikom discipliniranja neposlušnih žena.

4.4.2. Postmoderna društva

U postmodernim društvima žene dobivaju zaštitu pravnoga sustava, međutim, formiraju se tzv. autonomne *enklave*, kao muslimanske zajednice u gradovima, kako bi se teže provodili državni zakoni (Brunović, K., 2017:773). Problemi s kojima se muslimanke suočavaju su kritike na račun odijevanja, posebno *hidžaba*, koji je nekima simbol emancipacije i islamske kulture, dok drugima predstavlja ograničavanje slobode te negiranje njihovih osnovnih prava koja su im zapisana u *Kur'anu*.

4.4.3. Islamski feminizam

Islamski feminizam počiva na djelovanju Muhammedovih supruga, nazvanih Majke vjernika, ali ulogu ima i modernizacija (Brunović, K., 2017:774-776). Utjelovljen je u mnogim institucijama, a žene se opiru superiornosti muškarca i počinju djelovati u društvenoj i religioznoj sferi na pozicijama koje su do tada pripadale muškarcima. On se dijeli na sekularistički i islamski. Sekularistički feminizam nastoji ženu osloboditi svih ograničenja, a posebno patrijarhata, dok druga vrsta feminizma želi poboljšati postojeći položaj žena s temeljem islamskih načela. Protivnici ovoga pokreta smatraju da se razlika među muškarcima i ženama treba temeljiti na vjeri, odnosno Bogu te da je žensko oslobođenje unutar *Kur'ana*, a

ne da se treba odvajati od njega. Uz to i kritiziraju patrijarhat tako da su većinom tumači *kur'anskih ajeta* muškarci, što ne ide ženama u prilog (Brunović, K., 2017:774-776).

5. Rodne teorije

Muslimani su vjernici koji se, uglavnom, oslanjaju na patrijarhat, odnosno na način upravljanja odnosima u kojima muškarac posjeduje moć. Unatoč tome što islamski vjernici vjeruju da su muškarac i žena stvoreni od iste materije, uvelike se vide razlike u položaju žena i muškaraca, u kojemu je muškarac superiorniji u odnosu na ženu. Rodne teorije, utemeljene na islamskoj tradiciji, nastoje objasniti njihove odnose te prava, ali i obveze koje žena ima prema društvu. One se dijele na: teorija podređenosti, teorija komplementarnosti i teorija egalitarnosti.

5.1. Teorija podređenosti

Teorija se podređenosti oslanja na *Kur'an*, polazeći od pretpostavke o nastanku svijeta, i Poslanikovim svjedočenjima. Prema tom stajalištu, žena je inferiornija u odnosu na muškarca, tako da zauzima drugu poziciju u društvu. Takvo se mišljenje zauzima od Muhammedove teorije da je žena nastala od krivoga muškarčevog rebra, iako se to svjedočanstvo ne pojavljuje u *Kur'anu*, što ju čini drugom, slabijom, nježnijom i emotivnijom. Na takav se način žena podređuje volji muškarca, prema tome se i naziva teorija podređenosti. O drugosti žene, kao problemu, govorila je i Zilka Spahić – Šiljak u svom radu „Ženska ljudska prava – islamska perspektiva“ (2009:88) u kojemu kaže:

„Drugostvorenost ne bi bila problematična da iza krivog rebra nije izrastala krivnja žene, drugorazrednost, manjkavost, slabost i fizička i psihička, povodljivost, neracionalnost, tjelesnost, strast – zbog čega je ženu trebalo kontrolirati i nadzirati. A da bi se to provelo u praksi onda je trebalo donijeti takve zakone koji će „u ime Boga“ ograničavati dostojanstvo i slobodu žene.“ (Spahić – Šiljak, Z., 2009., 88).

Amanda Jurić u svome diplomskom radu „Lik žene u islamu“ (2017:20) daje suprotno stajalište prema kojemu se ispravno određuje status i položaj žene u islamu temeljenom na *ajetu*:

„Oporučujem vam da prema ženama budete pažljivi, obzirom da je žena stvorena od krivog rebra, čiji je vrh najiskrivljeniji. Ako ga pokušaš ispraviti, slomit ćeš ga, a ako ga ne budeš ispravljao, ostat će savijeno. Stoga, budite pažljivi prema ženama.“ (Jurić, A., 2017:20.).

5.2. Teorija komplementarnosti

Teorija komplementarnosti je teorija modernijega doba u odnosu na teoriju podređenosti. Prema njoj, muškarci i žene djeluju u društvu prema ulogama koje su im namijenjene prema

tumačenjima *Allaha* ili poslanika Muhammeda. Najvažnija uloga koju žena ima jest uloga majke. Naime, njezina osjećajnost, empatija, nježnost i slične osobine joj omogućuju da svoju ulogu odrađuje na najvišem nivou. Nakon supruga, njegova majka je ta koja ima nadležnost brinuti o sinovljevoj supruzi, stoga majčinstvo nikada ne može biti umanjeno. Tako poslanik Muhamed ističe da: „Džennet je pod majčinim nogama.“ (Spahić – Šiljak, Z., 2009:89). Također, kaže da majku treba najviše poštivati, zatim majku, opet svoju majku i tek onda svoga oca. Ovdje se može očitovati da i u patrijarhatu, gdje je muškarac glava obitelji, ipak žena ima određenu dozu moći. Jednako tako se naglašava i reproduktivna uloga žene, tako da, prema *Allahovim* riječima, žena nikada ne smije odbiti spolni odnos s muškarcem (Spahić – Šiljak, Z., 2009:89). Budući da *Allah* nalaže da se svako biće obrazuje, tako se i ženama daje ta mogućnost, a njezino mjesto u društvu može biti isključivo u okvirima obrazovnih ili odgojnih institucija te uslužnog sektora, ipak su ti poslovi primjereni isključivo ženama, ali samo ako zbog njih neće zapostaviti obveze u obitelji.

„Nikakvo društvo niti njegove bogato opremljene institucije ne mogu mladom stvorenju pružiti onu toplinu koju mu je priroda osigurala u porodici, uz majku.“ (Haverić i Hsverić, 1991., 93-94).

5.3. Teorija egalitarnosti

„On vas je stvorio od jedne osobe, a onda je od nje stvorio njen par.“ (*Kur'an*, 36:9). Citat je tumačenja nastanka svijeta koji najbolje opisuje teoriju egalitarnosti. Ona počiva na ravnopravnosti muškarca i žene u svakom pogledu te da se muškarac i žena međusobno nadopunjuju. A. Jurić u svome diplomskom radu „Lik žene u islamu“ (2017:22) ističe kako je žena, ne samo muškarcu, nego i društvu nužna i neizostavna za održavanje sklada i ravnoteže društvenog sustava. iz *Kur'ana* se može iščitati da je Allah namijenio da žena stoji uz rame muškarcu, da nije podređena u odnosu na njega, nego je ona degradirana isključivo od strane društva. Zilka Spahić – Šiljak navodi tri *kur'anska* principa važna za razumijevanje rodniha odnosa muškarca i žene: prvi je *halifa*, odnosno njihovo namjesništvo, zatim *evlija*, dakle odnos prijateljstva i posljednji je tzv. *taqwa*, u prijevodu, uspravnost i ravnoteža koji se vode kao glavni kriteriji prema kojima se ljudi razlikuju. (Spahić – Šiljak, Z., 2008:91).

6. Žena u islamu u odnosu na ženu sa Zapada

Usporedba žene Zapada i žene Istoka su udar, ne samo dviju religija, nego i kultura i civilizacija. Mirza Mešić je u svojoj knjizi „Islam iznutra“ (2010.) žene zapada i njihove muškarce nazvao čuvarima lažnoga ćudoređa, apelirajući na to da se žena sve više udaljava od Boga neispunjavajući svoju primarnu ulogu majke i supruge, za razliku od žene u islamu koja drži

svoju obitelj koja je, pak, temelj svakoga društva. Ona pozirajući polugola, davajući i prezentirajući svoje tijelo kao seksualni objekt, u isto vrijeme zagovara jednakost u odnosu na muškarca i slobodu.

Sličnoga je mišljenja i Senaid Zajimović koji je, u svome djelu „Žena i islamski pogledi na život“ (1996.) iznio islamski pogled na zapadnjačku obitelj i ulogu žene u njoj. Naime, on također govori o lažnoj emancipaciji, vjerujući da je žena lažno slobodna i neovisna, međutim, na nju se i dalje gleda kao na seksualni objekt te je predmet eksploatacije, ne brine o svojoj časti i čednosti. Ne poštuje ju se ni u jednom segmentu, unatoč tome što u javnoj i privatnoj sferi može činiti i raditi isto što i muškarac. „Muškarac je žena, a žena je muškarac.“ (Zajimović, S., 1996:18). Upravo iz miješanja uloga muškarca i žene, u zapadnjačkim obiteljima vlada kaos. Također, S. Zajimović kritizira i ženinu ulogu majke, tvrdeći da ju ona ne ispunjava, nego dijete odgajaju drugi, poput škole, televizije ili dadilje, što je neprihvaćeno u islamskoj kulturi. Iz islamske perspektive, u kršćanstvu je žena izvor zla i proizvodi grijeh, stoga ni ne može dobiti odgovarajući položaj u društvu niti očekivati da se muškarac pravedno odnosi prema njoj. Isto tako naglašava da jedino žena u islamu ima primjerenu ulogu i da se zapadnjačka žena treba ugledati na nju jer „[...] je ona i dobra djevojka i dobra supruga i dobra majka, i u tom slučaju neće biti predmet diskriminacije i neravnopravnosti.“ (Zajimović S., 1996:23). Nadalje, zapadnjačka su društva protivnici poligamije, ali je u njihovim kulturama, ipak, zabilježen visoki postotak razvoda, preljuba, prostitucije, izvanbračne djece, što se u islamu smatra nemoralnim i nečistim. Žena kao seksualni predmet potječe još od prvih ljudi, Adama i Eve. Ona je pomoću svoje seksualnosti, zavodljivošću uspjela nagovoriti Adama na grijeh, iz čega proizlazi njezino nesamopoštovanje. Iz tih razloga, muslimanke pokrivaju svoja tijela, želeći očuvati svoju krepost, čednost, samopoštovanje, a svoju seksualnost čuvati isključivo za svoga supruga.

7. Emancipacija žena u islamu

Prodor i razvoj Zapada na Istok je pokušaj modernizacije i osuvremenjavanja islamske kulture i tradicije. Dominantna sfera zapadnjačke tradicije je nastojala promijeniti status i položaj žena u obitelji i društvu, točnije njihovo obrazovanje i djelovanje u javnoj sferi života te potlačenost u odnosu na muškarca, u čemu se očituje početak feminističke misli u islamu. Barbara Freyer Stowasser je islamsku misao podijelila u tri kategorije, koje uključuju ženska pitanja u odnosu na razne političke, ekonomske, sociološke i religiozne probleme. To su konzervativna, suvremena ili fundamentalistička i modernistička kategorija, odnosno misao.

7.1. Konzervativna misao

Žensko pitanje u konzervativnoj misli se oslanja na tradicionalno shvaćanje statusa i položaja žena u privatnoj i javnoj sferi islamskog života. Prema takvom shvaćanju, ženina je osnovna uloga biti supruga i majka. Ona je dužna voditi brigu o djeci i poslovima unutar kuće jer je zbog svoje emocionalne slabosti ovisna o svom muškarcu, što ju izdvaja iz javne sfere života. Inferiornost žene, u odnosu na muškarca, proizlazi iz bioloških razlika, iako su u duhovnom smislu jednaki, na kojima se temelje tumačenja *Kur'ana*. Dakle, žena mora biti podređena muškarcu, a u slučajevima njezina neposluha, on ju ima pravo disciplinirati, čak i fizički kazniti. Također, prema konzervativnoj misli, muškarac ima svakako pravo živjeti u poligamiji, no samo u slučaju ako će biti jednako pravedan prema svim ženama. Štoviše, u određenim je situacijama i poželjno da muškarac ima više supruga. Budući da je od velike važnosti ženina čednost, odnosno da ne bude viđena kao seksualni objekt, vrlo je važno pripaziti na njezino odijevanje. Točnije, mora biti odjevena tako da pokriva sve, osim lica i šaka (Šerić, M., 2010:220-225).

7.2. Suvremena misao

Suvremena islamska misao se još naziva i islamizam, politički islam ili islamski fundamentalizam. Ženska pitanja u suvremenoj islamističkoj misli se, uglavnom, odnose na sociološku i političku prirodu. Marija Šerić, u svome radu „Žensko pitanje u suvremenoj islamskoj misli“ (2010.), iznosi tezu da je islamizam

„[...] sveobuhvatna ideologija koja nudi nacrt idealnog društvenog i političkog poretka. Zajednički cilj svih islamista je uspostava autentičnog islamskog društva po uzoru na prvobitnu islamsku zajednicu u kojoj su načela vjere bila savršeno primijenjena.“ (Šerić, M., 2010., 225).

Takva misao napušta konzervativizam i okreće se modernizmu, odnosno modernističkoj misli, no ne i kada je riječ o položaju žena. Muškarac i dalje treba biti ženin skrbnik i vršiti autoritet nad njom. Isto tako, njezina glavna uloga jest uloga majke, međutim, islamizam joj daje mogućnost djelovanja i na političkom i na sociološkom planu. „Žena se smatra liderom i zaštitnikom autentične islamske obitelji, temelja islamskog društva...“ (Šerić, M., 2010., 226.) te, kao takva, postaje važnim političkim akterom, no nikako ne smije zanemariti svoju osnovnu ulogu, ulogu majke. Nadalje, jednako kao i u konzervativnoj misli, tako i ovdje muškarac ima pravo na poligamni brak, sve dok je pravedan prema svim ženama istomjerno. Također, žena pravilnim odijevanjem treba zaštititi i očuvati svoju čednost i dostojanstvo. U ovoj kategoriji,

veo postaje političkim simbolom islamske zajednice te se shvaća kao vanjski oblik unutarnje pobožnosti (Šerić, M., 2010:225-230).

7.3. Modernistička misao

Prema modernističkoj misli, tumačenje *Kur'ana* se temelji na modernističkim vrijednostima u kojima dolazi do napuštanja konzervativnih autoriteta društva. Sljedbenici ove misli nastoje ponovo definirati položaj žene u društvu i obitelji te njezin odnos s muškarcem, u svrhu moralne izgradnje islamske zajednice. Kako bi se to ostvarilo, mora postojati određena sloboda u interpretaciji određenih *kur'anskih* propisa. Drugim riječima, zahtjeva se korištenje *idžtihada*, točnije odvajanje od tradicije i djelovanje slobodne i racionalne interpretacije *Kur'ana*. Inzistira se na mijenjanju zakona i propisa jer se, nakon određenog vremena i među napredujućim generacijama, teško očituje smisao i značenje postojećih. S obzirom na jednakost muškarca i žene u duhovnom smislu, odbacuje se teza o muškarcu kao ženinom skrbniku te se isključuje njegova superiornost nad njome, no samo u slučaju njezine financijske neovisnosti. Tako žena ima pravo sudjelovati u društvenoj, javnoj i političkoj sferi života u jednakim uvjetima i prema jednakim normama kao i muškarac. Za razliku od prethodnih kategorija, ova kritizira oblik poligamnoga braka, ne vjerujući u mogućnost jednake pravednosti prema svim ženama. Unatoč važnosti ženine čednosti, modernistička se misao zalaže za ukidanje vela, tvrdeći da nije propisan u *Kur'anu*, nego je zakon čovjeka te da nije islamski autentičan (Šerić, M., 2010:230-235).

8. Iran kao primjer radikalne islamske zemlje

Iranski su gradovi u zadnje vrijeme pod veliki utjecajem američke kulture. Jedna od negativnih posljedica je povećan broj razvoda, a posebice u području grada Teherana. Murtada Mutahheri (1997.) izdvaja statističke podatke koji ukazuju na to da je četvrtina ili 27% stanovništva podleglo rastavi braka, što govori i to da je postotak razvoda u Teherenu veći od postotka brakova u cijelom Iranu, kojih je samo 15% (Mutahheri, M., 1997).

Islamska se obitelj u Iranu temelji na poligamiji. Prva je žena bila glavna, dok su se ostale smatrale sluškinjama. Glavna je žena imala svoju obitelj i ona je ju je vodila te je imala pravo na uzdržavanje od svoga supruga, a to se odnosilo i na njezinu djecu. Međutim, žene koje su bile služavke nisu uživale ista prava, nego samo njezini sinovi. Poligamija u Iranu nije bila ograničena ni uvjetovana, a bilo je i slučajeva preljuba (Mutahheri, M., 1997).

Petra Krpan u svome radu „Islam i suvremena moda“ (2013.) objašnjava kako se u Iranu tijekom povijesti mijenjao način odijevanja žena, odnosno način pokrivanja tijela, koje je jedno od najvažnijih aspekata, ne samo Irana, nego i islama. U početku se pokrivala samo glava i tijelo od struka do koljena. To se počinje mijenjati i *chador* postaje simbol islamske kulture. On se promijenio iz bijele u crnu boju i danas ga upotrebljavaju samo starije žene. Udaljavanjem od zapadnjačke kulture, većina žena ostavlja *chador* i prelazi na *hidžab*. Odijevanje žena u Iranu se razlikuje prema geografskim područjima. Haljine su u svim područjima višeslojne, a dužina se određuje prema dobi žene. Djevojke, za razliku od starijih žena, prekrivaju kosu samo do pola tjemena i nose kratke balonere. Briga oko higijene tijela ne smije biti povezana s erotizacijom, nego u skladu s *Kur'anskim* zakonom. Depiliranje dlaka na tijelu, šišanje kose i rezanje noktiju odvija se u razdoblju od najmanje četrdeset dana, a čupanje obrva strogo je zabranjeno (Krpan, P., 2013:9-12).

9. Zaključak

Jedan od glavnih problema ovoga završnoga rada jest i dalje, u nekim dijelovima islamske zajednice, potlačeni i nepovoljan ženin položaj te njezina inferiornost u odnosu na muškarca. On proizlazi iz nedjelovanja žena u javnoj sferi društva, stoga se one i ne mogu izjasniti da su niže vrijednosti. Ne samo da se poneki *kur'anski* zakoni pogrešno tumače, nego su tumačeni iz perspektive muškarca, stoga on ne može objektivno ukazati na probleme žena s kojima se one i danas nose. Njihov najpovoljniji položaj je bio u vrijeme Poslanika Muhammeda, kada im je bilo dozvoljeno djelovanje u društvenoj sferi života i pravo na obrazovanje, nakon čega se nikada nije vratio na tu razinu. Pojavom islama ženi je omogućena veća sloboda te ekonomski i politički status, no neki i dalje krše njezina temeljna ljudska prava. Tako su ograničena na rad u određenim sektorima, poput obrazovno – odgojnih ustanova, a ne smiju djelovati u, primjerice medicini, tako da posao ginekologa obavlja muškarac, što se suprotstavlja *Allahovom* zakonu da muškarac ne smije gledati tuđu ženu. Ipak, u suvremenije doba žena ima pravo i na rastavu braka te na svoje privatno vlasništvo.

Nakon svega navedenoga, možemo zaključiti da je islamska zajednica, u smislu položaja žena u islamskom društvu, uznapredovala tijekom njihove povijesti, ali iz zapadnjačke perspektive, ona i dalje zaostaje te su žene i dalje zakinite za temeljna ljudska prava propisana *Općom deklaracijom o pravima čovjeka*.

10. Literatura

1. Anić, Rebeka (2008.) *Zilka Spahić – Šiljak: Žene, religija i politika* [zilka šiljak.pdf](#) (pristupljeno 02. lipnja 2021.).
2. Brunović, Karlo (2017.) *Pložaj žena u islamu: suodnos kulture i religije* [karlo brunović.pdf](#) (pristupljeno 10. lipnja 2021.).
3. Izetbegović, Alija (1984.) *Islam između istoka i zapada*, Sarajevo, SVJETLOST SARAJEVO - IZVRŠNI IZDAVAČ RUASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U R BiH IZDAVAČKA DJELATNOST EL-KALEM.
4. Jurić, Amanda (2017.) *Lik žene u islamu* [lik žene u islamu.pdf](#) (pristupljeno 15. lipnja 2021.).
5. Krpan, Petra (2013.) *Islam i suvremena moda – problemi multikulturalizma i suvremene mode* [islam i suvremena moda.pdf](#) (pristupljeno 14. lipnja 2021.)
6. Mešić, Mirza (2010.) *Islam iznutra*, Zagreb, KDBH Preporod.
7. Mutahheri, Murtada (1997.) *Prava žene u islamu*, Zagreb, Mešit islamske zajednice u Hrvatskoj.
8. Peračković, Krešimir (2000:248) *Max Weber Sociologija religije* [file:///C:/Users/A%20n%20a/Downloads/di60_61_15rp.pdf](#) (pristupljeno 06. lipnja 2021.)
9. Spahić – Šiljak, Zilka (2008.) *Ženska ljudska prava – islamska perspektiva* [prava žena.pdf](#) (pristupljeno 23. svibnja 2021.)
10. Spahić – Šiljak, Zilka (2007.) *Žena, religija i politika: analiza utjecaja interpretativnog religijskog naslijeđa judaizma, kršćanstva i islama na angažman žene u javnom životu i politici u BiH*, Sarajevo, IMIC, CIPS, TPO.
11. Šerić, Marija (2010.) *Žensko pitanje u suvremenoj islamskoj misli* [seric.pdf](#) (pristupljeno 23. svibnja 2021.)
12. Zajimović, Senaid (1996.) *Žena i islamski pogledi na život*, Bosna i Hercegovina, Amann – JORDAN.
13. Zrinščak, Siniša (2007.) *Što je religija i čemu religija: sociološki pristup* [file:///C:/Users/A%20n%20a/Downloads/BS_1_08_Zrinscak%20\(1\).pdf](#) (pristupljeno 06. lipnja 2021.)